

„Szellemi-tudományos központ” a tó partján – 90 éves az MTA ÖK Balatoni Limnológiai Intézet

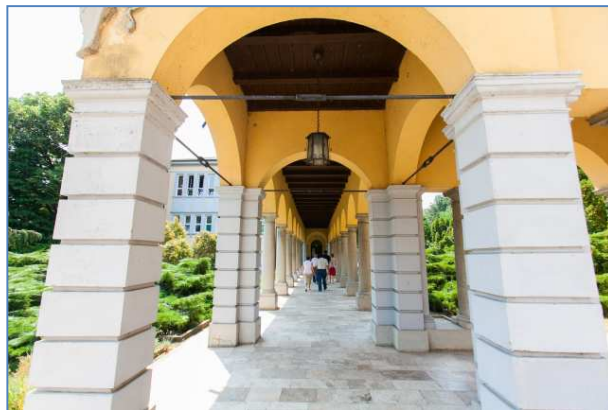
„Minek egy ekkora gondban lévő országnak egy csiborpatkoló?” – értetlenkedtek a parlamenti képviselők a Tisztelt Házban, amikor kilenc évtizeddel ezelőtt a *Magyar Biológiai Intézet* létrehozásáról vitáztak. A *Klebelsberg Kuno* által 1927-ben alapított intézmény ma az *MTA Ökológiai Kutatóközpont Balatoni Limnológiai Intézeteként* végzi hidrobiológiai és környezetvédelmi kutatásait. Tevékenységét a közelmúltban Magyar Örökség díjjal ismerték el.

Az akadémiai intézmény létrejöttének fontos előzménye volt a kultúrpolitikus *Klebelsberg Kunónak* az a felismerése, hogy a 20. század egyik fontos tudományága a biológia lesz.

Klebelsbergnek ugyanakkor nem volt könnyű dolga a tudományos intézet létrehozását illetően – sem fizikai, sem szellemi értelemben. Egyrészt a leendő intézet számára a tihanyi bencésektől megvásárolt, tóparti vizes-mocsaras területet az építkezések megkezdése előtt nagy munkával fel kellett tölteni. Másrészt meg kellett küzdenie a parlamenti képviselők egy részének heves ellenállásával, akik nemes egyszerűséggel csak így érveltek: „Minek egy ekkora gondban lévő országnak egy csiborpatkoló?” *Klebelsberg* ugyan keresztülvitte tervét, de az elnevezés még évtizedekig kísérte a köznyelvben a létesítményt.

Nobel-díjas elődök a Balaton partján

A *Kocsis Iván* tervei alapján neoreneszánsz stílusban megépült épületegyüttes Magyar Biológiai Intézet néven 1927. szeptember 5-én nyitotta meg kapuit. Az intézet megszervezője, egyben első vezető igazgatója 1936-ig *Verzár Frigyes* fiziológusprofesszor (1929-ig *Hankó Béla* társigazgatóval) volt, aki később megalapítója, majd haláláig meghatározó személyisége lett az öregedés tudományának, a gerontológiának.

Az épületegyüttes *Kocsis Iván* tervei alapján épült, neoreneszánsz stílusban *Fotó: mta.hu*

Az intézetet szervezetileg két osztály, az *Általános Biológiai Osztály* (*Verzár Frigyes*) és a *Balatoni Biológiai Osztály* (*Hankó Béla*) alkotta. Nemzetközi súlyát mutatja, hogy a *Rockefeller Alapítvány* több éven keresztül (1931–1936) hozzájárult a működési költségeihez, és lehetővé tette egy nagyméretű üvegház megépítését is.

Megnyitását követően az intézet – egy kis létszámú, állandó kutatógárda mellett – mindenekelőtt vendégkutatókkal működött. Itt dolgozott többek között a későbbi Nobel-díjas *Paul Weiss*, *Otto Loewi* és *Szent-Györgyi Albert*, továbbá *Soó Rezső* a modern, funkcionális növényrendszertan megalkotója és *Szentágothai János* agykutató, későbbi akadémiai elnök is.

A fő vonal: hidrobiológiai kutatások

*Verzár Frigyes*t követően *iff. Entz Géza* lett az intézet igazgatója. Ő még korábban hazahívta az állástalan diplomásként a tengerentúlon taxisofőrként dolgozó *Sebestyén Olga* limnológust. Együttműködésük eredményeként megkezdődött a Balaton hidrobiológiájának modern szemléletű kutatása. Eredményeiket *A Balaton élete* című könyvükben foglalták össze, amely kijelölte az intézmény tevékenységének máig tartó fő vonalát, a nemzetközileg is jelentős hidrobiológiai kutatásokat. *Entz*

korai halálát követően Sebestyén Olga vezető szaktekintélyként még évtizedeken keresztül folytatta a Balaton algavilágának kutatását.

Az intézet 1950-től már mint az MTA Biológiai Kutatóintézete, majd 1982-től Balatoni Limnológiai Kutatóintézet néven működött (a „limnológia” névvel kiemelve az édesvizekkel/tavakkal kapcsolatos komplex kutatási feladatokat), 2012-től pedig az MTA Ökológiai Kutatóközpontjának részévé vált.

Az igazán kiemelkedő, komplex tudományos eredmények a szervezett és rendszeres kutatómunka megindulásának köszönhetően az 1960-as évek elejétől születtek.

Ekkor az intézet visszatért eredeti szervezeti felépítéséhez (Hidrobiológiai Osztály és Kísérletes Állattani Osztály), és *Salánki János* igazgató vezetése alatt egy új kutatási területtel, a gerinctelen állatok neurobiológiájával vált máig ismertté mind a hazai, mind a nemzetközi tudományos életben. A kiemelkedő tudományos tevékenység elismeréseként 1989 és 2016 között székhelye volt a Salánki János kezdeményezésére megalakult *Gerinctelen Állatok Neurobiológiája Nemzetközi Társaságnak* (International Society for Invertebrate Neurobiology, ISIN), 1967-től pedig négyévenként itt rendezték a szakterület nemzetközi konferenciáját.

Tudományos eszközökkel a tiszta vízért

A múlt század 70-es éveitől kezdődően a Balaton kutatása – elsősorban annak rohamosan romló vízminősége miatt – elsőbbséget élvezett, és az intézet hidrobiológusainak, mindenekelőtt *Herodek Sándor* (1991–2004 között az intézet igazgatója) kutatási eredményeinek köszönhetően a sekélyvízi tó kutatás nemzetközileg magasan jegyzett központjává vált.

Az intézetben elért ezzel kapcsolatos eredmények, valamint kutatóinak tanácsai ösztönözték arra a mindenkori kormányzatot, hogy nagyarányú környezetvédelmi és hidrológiai beruházásokkal és törvényi szabályozással megállítsa a Balaton vízminőségének további romlását. Mintegy két évtizedes következetes munka és az intézettel való együttműködés eredményeképpen ma már látható a végeredmény: tiszta, átlátszó tóvíz, rendezett partvidék és fejlődő, virágzó turizmus, idegenforgalom.

A múlt század 70-es éveitől kezdődően a Balaton kutatása – elsősorban annak rohamosan romló vízminősége miatt – elsőbbséget élvezett *Fotó: mta.hu*

Az intézetnek a hidrobiológiai kutatásokban betöltött szerepét jelzi, hogy idén immár 59. éve ad helyt és rendezi meg a hazai hidrobiológusok éves konferenciáját, a *Hidrobiológus Napokat*. Az intézmény többször is megújult kutatógárdával folytatja kísérletes állattani, neurobiológiai kutatásait immár új tématerületek, a kémiai ökológia, az adaptációs neuroetológia és a környezettoxikológia kérdéseinek irányában. A kutatások jelentőségét jelzi, hogy egy részük a *Nemzeti Agykutatási Program* keretében folyik.

Új feladat: a Nemzeti Víz tudományi Kutatási Program

Báldi András, az MTA Ökológiai Kutatóközpontjának főigazgatója az új feladatokról szólva kiemelte az A Füred Televízió tudósítása a Magyar Örökség díj ünnepélyes átadásáról intézetnek az Akadémia Nemzeti Víz tudományi Kutatási Programjában betöltött szerepét. Mint az mta.hu-nak elmondta, a program intézményi bázisa az MTA Ökológiai Kutatóközpont, ahol a Balatoni Limnológiai Intézet és a *Duna-kutató Intézet* megfelelő alapot ad egy integrált, új módszereket alkalmazó, a hazai vizek fenntartható kezelését elősegítő tudásbázis kiépítéséhez.

A Magyar Örökség díjat *Farkas Balázs*, *Fekete György* és *Makovecz Imre* javaslatára a Magyarországi Alapítvány kuratóriuma hozta létre 1995-ben. Az elismerés azon magyar intézményeknek, csoportoknak adható, akik tevékenységükkel hozzájárultak a magyar kultúra, gazdaság, sport, tudomány, azaz a magyar társadalom erkölcsi, szellemi felemeléséhez.

Fotó: MTA Ökológiai Kutatóközpont

G.-Tóth László intézetigazgató szerint céljuk, hogy a tihanyi kutatóhely továbbra is nemzetközi tudományos elismertségnek örvendő, inspiráló tudományos környezettel rendelkező intézmény maradjon, amelyben elsősorban alapkutatásokat folytatnak. Továbbá töltsön be kiemelt szerepet a Pannon ökorégió vízi és vizes élőhelyeinek tudományos megismerésében, valamint legyen az azokkal kapcsolatos társadalmi és környezeti kérdések megválaszolásában vezető szakértő és tanácsadó.

Forrás: http://mta.hu/mta_hirei/szellemi-tudomanyos-kozpont-a-to-partjan-90-eves-az-mta-ok-balatoni-limnologiai-intezet-107862

Válogatta: Fonyó Istvánné